

Міністерство освіти і науки України

**Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського»**

Соціально-гуманітарний факультет

Кафедра політичних наук і права

Методичні рекомендації до самостійної роботи

з дисципліни «Громадянська освіта»

для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»

спеціальності 052 «Політологія».

Розробник:
С. М. Наумкіна
д. політ. н., проф.

Одеса-2019

УДК 355. 233. 2 : 172 (075.8)

Рекомендовано до друку Вченою радою

Південноукраїнського національного педагогічного університету

імені К. Д. Ушинського (протокол № 3 від 11.11.2020 року)

Рецензенти:

Польовий Микола Анатолійович, доктор політичних наук, професор, професор кафедри політології та державного управління Донецького національного університету імені Василя Стуса (м. Вінниця).

Музиченко Ганна В'ячеславівна, доктор політичних наук, професор, професор кафедри політичних наук і права Університету Ушинського

С. М. Наумкіна Методичні рекомендації до самостійної роботи студентів з дисципліни «Громадянська освіта» [для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» спеціальності 052 «Політологія»]. Одеса : Вид-во «Університет Ушинського». 2019. 61 с.

Методичні рекомендації укладені відповідно до Освітньо-професійних програм «Політологія» підготовки фахівців першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» спеціальності 052 «Політологія». У рекомендаціях висвітлені основні завдання щодо самостійної роботи здобувачів зазначених профілю відповідно до сучасних тенденцій освітнього процесу в закладі вищої освіти.

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	4
РОЗДІЛ 1. ОПИС ТА СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	8
1.1. Опис навчальної дисципліни	8
1.2. Структура навчальної дисципліни	9
1.3. Критерії оцінювання	10
РОЗДІЛ 2. ЗМІСТ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИЗ ДИСЦИПЛІНИ «Громадянська освіта»	25
МОДУЛЬ 1. Теорія громадянської освіти та її втілення у політичну практику	35
ПЕРЕЛІК ЗАПИТАНЬ ДО ЗАЛІКУ	54
СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	56

ПЕРЕДМОВА

Самостійна робота є невід'ємною частиною навчання здобувачів вищої освіти. Основне завдання вищої освіти сформувати фахівця, що має здібності до саморозвитку та самоосвіти. Це посилює роль самостійної роботи здобувача освіти. Самостійно робота здобувача вищої освіти формує низку необхідних компетентностей, серед яких здатність працювати автономно, визначати, формулювати та розв'язувати проблеми, аналізувати соціально-значущі процеси та приймати обґрунтовані рішення, а також набуття навичок використання інформаційних і комунікаційних технологій для пошуку, обробки, аналізу та використання інформації з різних джерел.

Зміст самостійної роботи здобувачів вищої освіти складається з таких видів робіт: підготовка до усіх видів поточного і підсумкового контролю, у тому числі практичних занять, контрольних робіт, залікових модулів і заліку, самостійного опрацювання окремих питань, що не розглядалися у лекційному курсі, а також виконання творчо-аналітичних завдань до кожної з тем навчальної дисципліни.

«Громадянська освіта» є обов'язковою дисципліною для підготовки фахівців першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» спеціальності 052 «Політологія».

Метою навчальної дисципліни «Громадянська освіта» є формування у здобувачів розгорнутого уявлення про громадянське суспільство та його структуру, функції, ознайомлення з основними теоретико - методологічними підходами до аналізу громадянського суспільства та аналіз основних моделей громадянського суспільства, а також ролі у його функціонуванні громадських рухів легально – конструктивного спрямування.

У результаті вивчення навчальної дисципліни здобувач повинен:

знати:

- термінологію громадянської освіти;

- основні концепції та теорії громадянської освіти, орієнтується на її сучасні досягнення;
- методи формування громадянознавчих понять і закономірностей та розуміти взаємозв'язок між ними;
- механізми критичного мислення.

уміти:

- володіти сучасними активними та інтерактивними методами навчання громадянської освіти;
- пояснити та провести аналіз суспільних явищ і процесів у державі та світі, концепцію сталого розвитку людства;
- критично мислити, обирати і аналізувати джерела, перевіряти достовірність інформації, протистояти маніпуляціям;
- об'єктивно та неупереджено характеризувати факти суспільного життя;
- логічно розкривати основні громадянознавчі процеси та явища;
- керуватися у своїй діяльності сучасними принципами толерантності, діалогу і співробітництва;
- аналізувати соціально та особистісно значущі світоглядні проблеми, приймати рішення на основі сформованих ціннісних орієнтирів;
- протидіяти насиллю, ксенофобії, расизму, долати стереотипи, поважати різноманітність;
- запобігати конфліктам та врегульовувати їх;
- нести відповідальність за свої дії, проявляти емпатію і солідарність;
- реалізувати на практиці цінності демократії і права людини, сприяти соціальній справедливості;
- пропагувати культуру прав людини.

Унаслідок вивчення навчальної дисципліни здобувачі мають опанувати такі компетентності:

Інтегральні компетентності (ІК)

ІК-1. Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми в політичній та викладацькій професійній діяльності або у процесі навчання, які передбачають застосування певних теорій та методів політичної науки і характеризується комплексністю та невизначеністю умов.

Загальні компетентності (ЗК)

- ЗК-2. Гнучкість мислення: набуття гнучкого мислення, відкритість до застосовування концептуальних і базових знань у практичних ситуаціях, розуміння предметної області та професійної діяльності.
- ЗК-3. Креативність: здатність до генерування нових ідей (креативність), прийняття обґрунтованих рішень, адаптації та дії в новій ситуації
- ЗК-5. Комунікативні навички: здатність здійснювати усну і письмову комунікацію професійного спрямування державною та іноземною мовами
- ЗК-6. Технологічні здатності: навички використання інформаційних і комунікаційних технологій для пошуку, оброблення, аналізу та використання інформації з різних джерел.
- ЗК-7. Здатність до навчання: здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями, проводити дослідження на відповідному рівні.
- ЗК10. Автономність: здатність працювати автономно, визначати формулювати та розв'язувати проблеми, аналізувати соціально-значущі процеси та приймати обґрунтовані рішення.

Спеціальні (фахові, предметні) компетентності(СК)

- СК1. Знання понятійно-категоріального апарату та методів політичної науки, основних галузей (напрямків) політичного знання.

- СК2 Знання вчень та концепцій світової та української політичної думки.
- СК3 Знання основних компонентів політичного процесу на світовому, регіональному та національному рівнях.
- СК4 Знання принципів політологічного підходу до аналізу соціально-політичних явищ і процесів, окремих суб'єктів та інститутів; засад та технологій політичного прогнозування.
- СК5 Уміння працювати з оригінальними текстами та смисловими конструкціями, які містяться в них.
- СК6 Уміння аналізувати специфіку основних етапів розвитку політики та світового політичного процесу.
- СК7 Уміння творчо осмислювати і застосовувати історичний досвід політичної практики.
- СК8 Уміння творчо осмислювати і застосовувати історичний досвід політичної практики.
- СК9 Уміння об'єктивно і критично оцінювати життєво важливу соціально-політичну інформацію.
- СК10 Уміння проводити кваліфікований аналіз і давати оцінку прийнятим рішенням, постановам органів законодавчої, виконавчої влади, партійних і громадських організацій, їх лідерів.
- СК11 Здатність приймати участі в дослідженнях політики з використанням основних методів сучасної політичної науки.
- СК13 Здатність застосовувати прогностичні методи дослідження операцій у процесі підготовки та прийняття політичних рішень.

РОЗДІЛ 1. ОПИС ТА СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

1.1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, ОПП, спеціальність, рівень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни
		заочна форма навчання
Кількість кредитів – 3	Галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки	Статус дисципліни: обов’язкова
	Освітньо-професійна програма: Політологія	Мова навчання: українська
Модулів – 1		Рік підготовки:
Змістових модулів – 3		1-й
Індивідуальне навчально- дослідне завдання: реферат	Спеціальність: 052 Політологія	Семестр:
Загальна кількість годин – 90		1-й
		Лекції
	Рівень вищої освіти: перший (бакалаврський)	4 год.
		Практичні
		4 год.
		Самостійна робота
		70 год.
		Індивідуальні завдання:
		12 год.
		Вид контролю: залік

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить:

для заочної форми навчання – 10 % / 90 %.

1.2. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і Тем	Кількість годин					
	Заочна форма					
	Усього	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7
Модуль 1. Теорія громадянської освіти та її втілення у політичному практику						
Змістовий модуль 1. Права і свободи людини						
Тема 1. Демократична держава	10	2			1	7
Тема 2. Громадянське суспільство	8				1	7
Тема 3. Людина і держава	8				1	7
Тема 4. Я-Людина. Самоідентифікація	8		2		1	7
Разом за змістовим модулем 1	36	2	2		4	28
Змістовий модуль 2. Особистість та ідентичність						
Тема 5. Соціалізація особистості	8				1	7
Тема 6. Людська гідність і права людини	10	2			1	7
Тема 7. Механізми захисту прав людини.	9				2	7
Разом за змістовим модулем 2	27	2			4	21
Змістовий модуль 3. Україна, Європа, Світ.						
Тема 8. Інтеграція та глобалізація	8				1	7
Тема 9. Міжнародні відносини та міжнародне право	10		2		1	7
Тема 10. Взаємодія громадян і держави в досягненні суспільного добробуту	9				2	7
Разом за змістовим модулем 3	27		2		4	21
Усього годин	90	4	4		12	70

1.3 Критерії оцінювання

1. Критерії оцінювання за різними видами роботи

Вид роботи	бали	Критерії
Практичні заняття	0 балів	Здобувач не бере участі в практичному занятті, є лише спостерігачем.
	1 бал	Здобувач фрагментарно, поверхово (без аргументації та обґрунтування) викладає окремі питання навчальної дисципліни, не розкриває зміст теоретичних питань і практичних завдань.
	2 бали	Відповідь здобувача правильна, логічна, обґрунтована, хоча йому не вистачає власних суджень. Здобувач знає істотні ознаки понять, явищ, зв'язки між ними, вміє пояснити основні закономірності, а також самостійно застосовує знання в стандартних ситуаціях, вміє робити висновки і виправляти допущені помилки.
	3 бали	Здобувач у повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно, самостійно та аргументовано його викладає, глибоко та

		всебічно розкриває зміст теоретичних запитань та практичних завдань, наводить аргументи на підтвердження власних думок, здійснює аналіз та робить висновки.
Самостійна робота	0 балів	Здобувач не виконав самостійну роботу
	1 бал	Здобувач фрагментарно виконав завдання самостійної роботи і показав початкові уявлення про предмет вивчення
	2 бали	Здобувач фрагментарно, поверхово (без аргументації та обґрунтування) виклав окремі питання самостійної роботи, не розкриваючи зміст теоретичних питань і практичних завдань.
	3 бали	Здобувач у повному обсязі виконав завдання самостійної роботи, вільно, самостійно та аргументовано їх виклав, глибоко та всебічно розкрив зміст теоретичних запитань та практичних завдань, навів аргументи на підтвердження власних думок, здійснив аналіз та зробив висновки.

Індивідуальне науково-дослідне завдання	0 балів	Завдання не виконано.
	1 бал	Текст ІНДЗ є повністю ідентичним тексту підручника чи конспекту або повністю ідентичним ІНДЗ іншого здобувача на таку ж тему.
	2 бали	Завдання виконано формально, стандартними книжковими фразами, без власних роздумів. Не своєчасно, присутні помилки, відсутня логіка та грамотність суджень.
	3 бали	Здобувач вірно виконав більшу частину роботи, але при написанні допущені неточності, або відсутня мінімально необхідна кількість висновків, недостатньо логічних та обґрунтованих пояснень, допущені незначні помилки у формулюванні термінів і категорій. В матеріалах відсутні необхідні докази та аргументи. Або здобувач лише частково висвітлює тему. Зроблені висновки є помилковими. ІНДЗ містить

		зайвий матеріал, що не відповідає змісту теми і свідчить про нездатність здобувача зрозуміти її зміст.
	4 бали	Здобувач послідовно, обґрунтовано та логічно правильно викладає матеріал; продемонструє здатність здійснювати порівняльний аналіз різних теорій, концепцій, здійснює критичний огляд визначень різними авторами, наведених в різних джерелах; демонструє здатність робити логічні висновки та узагальнення; але не в повній мірі може аргументувати власне ставлення до альтернативних поглядів на певне питання; недостатньо використовує фактичні та статистичні дані.
	5 балів	Здобувач має послідовно, обґрунтовано та теоретично правильно викласти матеріал; продемонструвати здатність здійснювати порівняльний аналіз різних теорій, концепцій, здійснити

		критичний огляд визначень різними авторами, наведених в різних джерелах; продемонструвати здатність робити логічні висновки та узагальнення; здатність висловлювати та аргументувати власне ставлення до альтернативних поглядів на певне питання; використовує фактичні та статистичні дані; продемонструвати знання законодавчих та нормативних актів України, підручників, посібників.
Контрольна робота (20 тестових питань)	0 балів	Жодної правильної відповіді.
	1	Здобувач дав правильні відповіді на 1-4 питання.
	2	Здобувач дав правильні відповіді на 5-8 питань.
	3	Здобувач дав правильні відповіді на 9-13 питань.
	4	Здобувач дав правильні відповіді на 14-18 питань.
	5	Здобувач дав правильні відповіді на 19-20 питань.
Підсумкова модульна контрольна робота	34 бали	Підсумкова контрольна робота містить 68 тестових

(тестовий контроль із 68 питань)		питань. Кожна правильна відповідь оцінюється в 0,5 бали. Максимальна кількість балів за тест – 34 (68x0,5 =34)
----------------------------------	--	--

2. Критерії оцінювання за всіма видами контролю

Сума балів	Критерії оцінки
Відмінно (90–100 А)	Здобувач повністю володіє навчальним матеріалом, що відповідає робочій програмі дисципліни, вільно та аргументовано його викладає, розв’язує складні проблемні завдання, розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань. <i>Знає:</i> термінологію громадянської освіти; основні концепції та теорії громадянської освіти, орієнтується на її сучасні досягнення; методи формування громадянознавчих понять і закономірностей та розуміти взаємозв’язок між ними; механізми критичного мислення. <i>Здобувач уміє:</i> володіти сучасними активними та інтерактивними методами навчання громадянської освіти; пояснити та провести аналіз суспільних явищ і процесів у державі та світі, концепцію сталого розвитку людства; критично мислити, обирати і аналізувати джерела, перевіряти достовірність інформації, протистояти маніпуляціям; об’єктивно та неупереджено характеризувати факти суспільного життя; логічно розкривати основні громадянознавчі процеси та явища; керуватися у своїй діяльності

сучасними принципами толерантності, діалогу і співробітництва; аналізувати соціально та особистісно значущі світоглядні проблеми, приймати рішення на основі сформованих ціннісних орієнтирів; протидіяти насиллю, ксенофобії, расизму, долати стереотипи, поважати різноманітність; запобігати конфліктам та врегульовувати їх; нести відповідальність за свої дії, проявляти емпатію і солідарність. реалізувати на практиці цінності демократії і права людини, сприяти соціальній справедливості; пропагувати культуру прав людини. *Здобувач здатен:* розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми в політичній та викладацькій професійній діяльності або у процесі навчання, які передбачають застосування певних теорій та методів політичної науки і характеризується комплексністю та невизначеністю умов; вчитися і оволодівати сучасними знаннями, проводити дослідження на відповідному рівні; працювати автономно, визначати формулювати та розв'язувати проблеми, аналізувати соціально-значущі процеси та приймати обґрунтовані рішення; використовувати інформаційні і комунікаційні технології для пошуку, оброблення, аналізу. Здобувач здатен до знання принципів політологічного підходу до аналізу соціально-політичних явищ і процесів, окремих суб'єктів та інститутів; засад та технологій політичного прогнозування; основних компонентів політичного процесу на світовому, регіональному та національному рівнях; вчень та концепцій світової та української політичної думки; понятійно-

	категоріального апарату та методів політичної науки, основних галузей (напрямків) політичного знання. У результаті освоєння навчальної дисципліни здобувач демонструє високий рівень сформованості компетентностей за заданими стандартами, що повністю забезпечує вимоги до знань, умінь з дисципліни, що визначені щодо навчального плану.
Добре (82–89 В)	Здобувач достатньо володіє навчальним матеріалом, що відповідає робочій програмі дисципліни, логічно, послідовно й обґрунтовано його викладає під час усних та письмових відповідей, висловлює власну думку, робить висновки. На основі отриманих знань робить аналіз можливих ситуацій та вміє застосовувати теоретичні положення при вирішенні практичних задач, але допускає окремі неточності, які вміє самостійно виправляти. Має сформовані типові навички. <i>Знає:</i> термінологію громадянської освіти; основні концепції та теорії громадянської освіти, орієнтується на її сучасні досягнення; методи формування громадянознавчих понять і закономірностей та розуміти взаємозв'язок між ними; механізми критичного мислення, але робить несуттєві помилки. <i>Здобувач уміє:</i> володіти сучасними активними та інтерактивними методами навчання громадянської освіти; пояснити та провести аналіз суспільних явищ і процесів у державі та світі, концепцію сталого розвитку людства; критично мислити, обирати і аналізувати джерела, перевіряти достовірність інформації, протистояти маніпуляціям; об'єктивно та неупереджено характеризувати факти

суспільного життя; логічно розкривати основні громадянознавчі процеси та явища; керуватися у своїй діяльності сучасними принципами толерантності, діалогу і співробітництва; аналізувати соціально та особистісно значущі світоглядні проблеми, приймати рішення на основі сформованих ціннісних орієнтирів; протидіяти насиллю, ксенофобії, расизму, долати стереотипи, поважати різноманітність. *Здобувач здатен:* розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми в політичній та викладацькій професійній діяльності або у процесі навчання, які передбачають застосування певних теорій та методів політичної науки і характеризується комплексністю та невизначеністю умов; вчитися і оволодівати сучасними знаннями, проводити дослідження на відповідному рівні; працювати автономно, визначати формулювати та розв'язувати проблеми, аналізувати соціально-значущі процеси та приймати обґрунтовані рішення; використовувати інформаційні і комунікаційні технології для пошуку, оброблення, аналізу. Здобувач здатен до знання принципів політологічного підходу до аналізу соціально-політичних явищ і процесів, окремих суб'єктів та інститутів; засад та технологій політичного прогнозування; основних компонентів політичного процесу на світовому, регіональному та національному рівнях; вчень та концепцій світової та української політичної думки; понятійно-категоріального апарату та методів політичної науки, основних галузей (напрямків) політичного знання.

	У результаті освоєння навчальної дисципліни здобувач демонструє достатній рівень сформованості компетентностей за заданими стандартами, що забезпечує йому самостійне вирішення основних практичних задач, що розглянуті при вивченні дисципліни.
Добре (74–81 С)	Здобувач загалом володіє навчальним матеріалом, що відповідає робочій програмі дисципліни, викладає його досить логічно, послідовно, правильно розкриває основний зміст під час усних та письмових відповідей, але без всебічного аналізу та аргументації. На основі отриманих знань робить аналіз можливих ситуацій та використовує для рішення характерних/типових практичних завдань на професійному рівні. Допускає окремі суттєві неточності та помилки, які виправляє після надання консультативної допомоги викладача. <i>Знає:</i> термінологію громадянської освіти; методи формування громадянознавчих понять і закономірностей та розуміти взаємозв'язок між ними; механізми критичного мислення, але робить незначні помилки. <i>Здобувач уміє:</i> володіти сучасними активними та інтерактивними методами навчання громадянської освіти; пояснити та провести аналіз суспільних явищ і процесів у державі та світі, концепцію сталого розвитку людства; критично мислити, обирати і аналізувати джерела, перевіряти достовірність інформації, протистояти маніпуляціям; аналізувати соціально та особистісно значущі світоглядні проблеми, приймати рішення на основі

	сформованих ціннісних орієнтирів; протидіяти насиллю, ксенофобії, расизму, долати стереотипи, поважати різноманітність; запобігати конфліктам та врегульовувати їх; нести відповідальність за свої дії, проявляти емпатію і солідарність. реалізувати на практиці цінності демократії і права людини, сприяти соціальній справедливості; пропагувати культуру прав людини. <i>Здобувач здатен:</i> розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми в політичній та викладацькій професійній діяльності або у процесі навчання, які передбачають застосування певних теорій та методів політичної науки і характеризується комплексністю та невизначеністю умов. У результаті освоєння навчальної дисципліни здобувач демонструє достатній рівень сформованості компетентностей за заданими стандартами, але додаткові питання про можливість використання теоретичних положень для практичного використання викликають утруднення.
Задовільно (64–73 D)	Здобувач частково володіє навчальним матеріалом, передбачений робочою програмою дисципліни, виявляє базові знання. Під час усних та письмових відповідей викладає його фрагментарно, поверхово, недостатньо розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, відповіді мало аргументовані, неповно обґрунтовані висновки. Допускає значну кількість неточностей і грубих помилок, які може усувати за допомогою викладача. <i>Знає:</i> термінологію громадянської освіти; основні концепції та теорії громадянської освіти. <i>Здобувач уміє:</i> пояснити та

	провести аналіз суспільних явищ і процесів у державі та світі, концепцію сталого розвитку людства, але за допомогою викладача. <i>Здобувач здатен:</i> розв'язувати прості задачі та практичні проблеми в політичній та викладацькій професійній діяльності. У результаті освоєння навчальної дисципліни здобувач демонструє середній рівень сформованості компетентностей за заданими стандартами, що забезпечує достатньо надійний рівень відтворення основних положень дисципліни.
Задовільно (60–63 E)	Здобувач частково володіє навчальним матеріалом. Фрагментарно (без аргументації та обґрунтування), на рівні запам'ятовування відтворює певну частину навчального матеріалу з елементами логічних зв'язків, знає основні поняття навчального матеріалу, вміє проілюструвати теоретичні положення прикладами, але недостатньо розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, допускає при цьому суттєві неточності або мало аргументовані відповіді. Має елементарні, нестійкі навички виконання завдання. У результаті освоєння навчальної дисципліни здобувач демонструє середній рівень сформованості компетентностей за заданими стандартами, що є мінімально допустимим у всіх складових навчальної програми з дисципліни.
Незадовільно (35–59 FX)	Здобувач недостатньо володіє навчальним матеріалом, при його відтворенні відповідь елементарна, фрагментарна, має переважно репродуктивний характер, не може викласти зміст більшості питань

	теми під час усних та письмових відповідей, допускає при цьому суттєві помилки. Планує та виконує частину завдання за допомогою викладача. Здобувач не здатен аналізувати специфіку основних етапів розвитку політики, світового політичного процесу та приймати участь в дослідженнях політики з використанням основних методів. У результаті освоєння навчальної дисципліни здобувач демонструє низький рівень сформованості компетентностей за заданими стандартами, що не забезпечує практичної реалізації задач, які окреслює мета дисципліни.
Незадовільно (0–34 F)	Здобувач повністю не володіє навчальним матеріалом, не розуміє змісту теоретичних питань та практичних завдань. Виконує лише елементи завдання, потребує постійної допомоги викладача. Не усвідомлює мету навчальної діяльності. У результаті освоєння навчальної дисципліни здобувач демонструє незадовільний рівень сформованості компетентностей за заданими стандартами, що не забезпечує його підготовку до самостійного вирішення задач, які окреслює мета дисципліни.

3. **Форми проміжного та підсумкового контролю**

Розрахунок балів за видами проміжного та підсумкового контролю з дисципліни
«Громадянська освіта»

Для заліку:

Поточний контроль (практичні заняття,	Сума
---------------------------------------	------

самостійна робота, контрольні модульні роботи ІНДЗ тощо)			
Модулі	Бали		Разом*
	Практичні заняття	Самостійна робота	0–100**
Модуль 1			<u>0-100</u>
Тема 1.		3	
Тема 2.	3	3	
Тема 3.		3	
Тема 4.		3	
Тема 5.		3	
Тема 6.		3	
Тема 7.		3	
Тема 8.		3	
Тема 9.	3	3	
Тема 10.		3	
ІНДЗ	15		
Контрольна робота	15		
Підсумкова контрольна робота	34		

*** Розрахунок балів за видами поточного та підсумкового контролю з дисципліни «Громадянська освіта» здійснюється наступним чином:**

- контрольна робота (20 тестових запитань) проводиться після кожного змістового модуля та оцінюється в 5 балів, тобто $3 \times 5 = 15$;

- самостійна робота проводиться по кожній темі та оцінюється в 3 бали, тобто $3 \times 10 = 30$

-ІНДЗ проводиться після кожного змістового модуля та оцінюється в 5 балів, тобто $3 \times 5 = 15$;

**** залік є накопичувальною системою балів**

РОЗДІЛ 2. ЗМІСТ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ З ДИСЦИПЛІНИ

«Громадянська освіта».

Зміст самостійної роботи здобувачів вищої освіти складається з таких видів робіт: підготовка до усіх видів поточного і підсумкового контролю, у тому числі практичних занять, контрольних робіт, залікових модулів і екзамену, самостійного опрацювання окремих питань, що не розглядалися у лекційному курсі, а також виконання творчо-аналітичних завдань до кожної з тем навчальної дисципліни, зокрема написання та захист рефератів і есе.

Індивідуальні навчально-дослідні завдання є однією з форм навчального процесу, що виконуються під час позааудиторної самостійної роботи. Індивідуальні завдання виконуються здобувачами вищої освіти самостійно з одержанням необхідних консультацій з боку викладача.

Одним з видів індивідуальних завдань з даної навчальної дисципліни є реферат за індивідуальною темою.

Реферати – це індивідуальні завдання, які сприяють поглибленню і розширенню теоретичних знань здобувачів з окремих тем дисципліни, розвивають навички самостійної творчої роботи з навчальною та науковою літературою, розвивають та закріплюють первинні навички дослідницької діяльності, а також застосуванні отриманих знань у здійсненні професійній діяльності. Ця навчальна робота прищеплює навички узагальнення програмного матеріалу, використання різноманітних джерел, складання бібліографії з теми дослідження, уміння робити порівняльний аналіз, контент-аналіз та засвоювати інші методи пізнання.

При підготовці та написанні індивідуального завдання (реферату) рекомендується використовувати наступний досвід:

1. Здобувач повинен уважно ознайомитися з рекомендованою тематикою рефератів, запропонованою в цій розробці, і вибрати тему. Можна запропонувати свою власну тему реферату.

2. З'ясувати зміст обраної теми та цільову настанову, проконсультуватися з цього приводу у викладачів, визначити і накреслити головні питання які підлягають розгляду.

3. При необхідності скласти план особистої роботи. У плані визначити терміни написання реферату, редагування, виготовлення наочних матеріалів (схем, таблиць, тощо).

4. Підготувати список необхідної літератури з теми. У цій роботі доцільно користуватися каталогами бібліотек.

5. Вивчити рекомендовану літературу, тобто вибрати основні положення, які відносяться до теми реферату, з'ясувати фактичний матеріал та висновки, до яких приходить автор. Під час вивчення літератури треба робити відповідні записи, які потім слід використати при написанні реферату.

Характеристика та вимоги до основних компонентів змісту роботи:

При виконанні письмових індивідуально-дослідних завдань бажано дотримуватися відповідних вимог.

Структура індивідуального завдання включає такі основні елементи (орієнтовна):

- титульний аркуш (додаток А);
- зміст;
- вступ;
- основна частина, яка складається з 2-3 рівнозначних за обсягом розділів, кожний з яких завершується стислими висновками;
- висновки;
- список використаних джерел;
- додатки (за необхідністю).

Титульна сторінка реферату оформлюється за встановленим зразком та є першою сторінкою реферату, проте номер на ній не проставляється.

Зміст роботи подається на початку реферату. Він повинен бути оформлений як простий або розгорнутий план. Зміст містить назву та нумерацію усіх розділів і підрозділів.

У **Вступі** необхідно відобразити роль і значення проблеми (теми), що вивчається, вказати мету, завдання, об'єкт роботи.

Основна частина подається у вигляді систематизованої реферативної інформації та її аналізу, що передбачає безпосередній виклад змісту теми реферату, глибоке і всебічне висвітлення її основних положень.

У **висновках** необхідно підвести підсумки досліджень, які проведені в рефераті.

Список використаних джерел містить перелік літературних джерел, що використовуються при підготовці реферату. Список використаних джерел повинен складати не менше 10 найменувань. Мінімальна кількість джерел має становити не менше ніж 60 % найменувань за останні 5 років. Кількість Інтернет-документів не повинна перевищувати 15 % загальної кількості списку джерел.

Додатки складаються з допоміжних таблиць, розмір яких більший за одну сторінку, діаграм, схем, інструкцій, методик, звітної документації, допоміжних ілюстрацій, тощо і нумеруються в тій послідовності, в якій на них надаються посилання в тексті.

Орієнтований розподіл складових структури реферату та їх обсяг здійснюється в такому порядку:

Таблиця 1

Приблизний розподіл складових структури реферату

Основні елементи структури	Кількість сторінок	Обсяг
Титульний аркуш	1 стор.	Обсяг 15-20 сторінок
Зміст	1 стор.	
Умовні позначки (скорочення)	1 стор. (за необхідністю)	
Вступ	1-2 стор.	

Основна частина: 2-3 рівновеликих розділи, які можуть складатися з 2-4 підрозділів (але необов'язково). Кожна складова основної частини (розділи) завершується стислими висновками (<i>не виносяться до змісту</i>)	до 15 стор. (з загальним обсягом 20 стор.), або до 10 стор. (з загальним обсягом 15 стор.)	
Висновки	1-2 стор.	
Список використаних джерел	10-15 джерел	
Додатки	не регламентуються	Обсяг не обмежений

Правила оформлення реферату:

Текст реферату виконується на стандартних аркушах формату А4 (210x297) і розміщується на одній стороні аркуша. Тип шрифту – Times New Roman Суг. Шрифт основного тексту – звичайний, розмір 14; абзац – 1,25; інтервал – 1,5; текст повинен бути відформатованим по ширині й без перенесень.

Кожна сторінка має однакові поля: ліве – 20 мм, праве – 10 мм, верхнє, нижнє – 20 мм. Загальний обсяг реферату, виконаного на комп'ютері, – 15-20 сторінок, або 10-15 сторінок рукописного тесту.

Сторінка тексту повинна містити 29-30 рядків.

Розділи нумерують арабськими цифрами, підрозділи – двома арабськими цифрами, розділеними крапкою: перша означає номер розділу, друга – підрозділу. Номер розділу та підрозділу показують перед їх заголовком, у кінці заголовка крапку не ставлять. Підкреслювання, фарбування та переніс слів у заголовках не допускається. Кожний розділ треба починати з нової сторінки.

Усі сторінки роботи послідовно нумерують арабськими цифрами, проставляючи їх у правому верхньому куті (без крапки). Нумерація сторінок починається з титульного листа, на якому цифра «1» не ставиться. Рисунки,

таблиці (які розміщені в тексті роботи), список використаних джерел, додатки також включаються до наскрізної нумерації.

При написанні реферату необхідно: викладати матеріал грамотно з використанням наукового стилю писемної мови, логічно, послідовно; чітко формулювати думки; узагальнювати результати досліджень у вигляді таблиць, схем, діаграм, безпосередньо пов'язаних з питаннями теми, але їх кількість не повинна бути надмірною.

Оформлення ілюстрацій, таблиць, цитат:

Усі ілюстрації (графіки, схеми, діаграми тощо) іменуються рисунками. Рисунки нумеруються послідовно в межах розділу та порядкового номера рисунка, розділених крапкою, наприклад: 3.2 (другий рисунок третього розділу). Рисунки повинні розміщуватися зразу після посилання на них у тексті реферату. Кожний рисунок повинен супроводжуватися змістовним підписом. Підпис розміщується під рисунком в один рядок з номером.

Таблиці повинні мати назву, яка відображає їх зміст. Таблиці повинні бути компактними, наочними і зрозумілими. Небажаним є перенос таблиць, якщо зони повністю вміщуються на одній сторінці.

Усі таблиці повинні бути пронумеровані. Номер таблиці ставиться зліва від назви і складається із номера розділу та порядкового номера таблиці, розділених крапкою, наприклад, 1.1. (перша таблиця першого розділу), 2.1 (перша таблиця другого розділу).

Скорочення слів у заголовках розділів, підрозділів, таблиць, додатків і в підписах під рисунками не допускається, а в тексті можливі лише загальноприйняті скорочення.

При написанні реферату обов'язковими є посилання на автора та джерело, звідки запозичені матеріал або окремі дані. Цитати, взяті із праць або офіційних документів, повинні відповідати оригіналу.

Перелік літературних джерел, використаних при виконанні реферату, наводять наприкінці тексту, а по тексту повинні бути наведені посилання, які подаються у квадратних дужках з вказівкою номеру джерела у списку літератури

та сторінки, наприклад, [1, с. 15–11], або «... у працях [3–5]...», або «... у працях [3; 5]...» і т. д.

Бібліографічний опис списку використаних джерел:

Необхідно оформляти з урахуванням Національного стандарту України ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання».

Література подається в алфавітному порядку або в порядку посилання в тексті.

Наведені в списку використаних джерел друковані праці записують мовою оригіналу і оформляють згідно з вимогами державного стандарту.

Порядок подання та захист індивідуального завдання:

1. Звіт про виконання індивідуального завдання подається у вигляді скріплених аркушів формату А4 (реферату) з титульною сторінкою стандартного зразка і внутрішнім наповненням із зазначенням усіх позицій змісту завдання.

2. Індивідуальне завдання подається викладачу, який проводить практичні заняття з даної дисципліни, не пізніше ніж за 2 тижні до семестрового контролю.

3. Оцінка за індивідуальне завдання виставляється на заключному занятті (практичному тощо) з курсу на основі попереднього ознайомлення викладача з його змістом. Можливий захист завдання шляхом усного виступу здобувача під час проведення практичного заняття (до 5 хв.).

Іншим видом індивідуальних завдань з даної навчальної дисципліни є есе за індивідуальною темою.

Есе– це самостійна письмова реферативно-аналітична праця з вільною композицією, що написана на основі опрацювання відповідних джерел, висвітлює сучасний стан конкретної проблеми і містить науково обґрунтований власний погляд на неї, а також відповідь на запитання про перспективи та можливі способи її розв’язання. Ця навчальна робота передбачає вираження здобувачем своєї точки зору, особистої суб’єктивної оцінки предмета

міркування, дає можливість нестандартного (творчого), оригінального висвітлення матеріалу.

При підготовці та написанні індивідуального завдання (есе) рекомендується використовувати наступний досвід:

1. Здобувач повинен уважно ознайомитися з рекомендованою тематикою есе, запропонованою в цій розробці, і вибрати тему. Можна запропонувати свою власну тему есе.
2. З'ясувати зміст обраної теми та цільову настанову, проконсультуватися з цього приводу у викладачів, визначити і накреслити головні питання які підлягають розгляду.
3. При необхідності скласти план особистої роботи. У плані визначити терміни написання есе, редагування, виготовлення наочних матеріалів (ілюстрацій, таблиць ,схем тощо).
4. Підготувати список необхідної літератури з теми. У цій роботі доцільно користуватися каталогами бібліотек.
5. Вивчити рекомендовану літературу, тобто вибрати основні положення, які відносяться до теми есе, з'ясувати фактичний матеріал та висновки, до яких приходить автор. Під час вивчення літератури треба робити відповідні записи, які потім слід використати при написанні есе.

Характеристика та вимоги до основних компонентів змісту роботи:

При виконанні письмових індивідуально-дослідних завдань бажано дотримуватися відповідних вимог.

Структура індивідуального завдання включає такі основні елементи (орієнтовна):

- титульний аркуш (додаток А);
- вступ, де стисло визначається актуальність та суть проблеми (20 % обсягу роботи);
- основна частина, де викладається власний погляду (позиції) на проблему (60 % обсягу роботи);

- висновок, який містить підсумкове судження (20 % обсягу роботи);
- список використаних джерел (не більше 5 найменувань);
- додатки (за необхідністю).

Титульна сторінка есе оформлюється за встановленим зразком та є першою сторінкою індивідуального завдання, проте номер на ній не проставляється.

У **Вступі** необхідно відобразити суть та обґрунтування вибору теми, структуру її розгляду, здійснити перехід до основного судження. На цьому етапі важливо правильно сформулювати питання, на яке автор збирається знайти відповідь під час дослідження.

Основна частина передбачає розкриття обраної теми твору, де буде сформульовано судження, розкрито аргументацію та аналіз, використовуючи обґрунтування тез і роздумів, докази, факти і приклади на підтримку

У **висновках** необхідно викласти основне судження, резюмувати аргументи на захист основного судження, показати особисті думки щодо висвітленої теми.

Список використаних джерел містить перелік літературних джерел, що використовуються при підготовці есе.

Додатки складаються з допоміжних таблиць, розмір яких більший за одну сторінку, діаграм, схем, інструкцій, методик, звітної документації, допоміжних ілюстрацій, тощо і нумеруються в тій послідовності, в якій на них надаються посилання в тексті.

Структуру есе визначають висунуті до нього вимоги, де думки автора: 1) викладено у формі коротких тез; 2) підкріплені доказами – за тезою слідує аргументи: вступ; теза, аргументи; теза, аргументи; теза, аргументи; висновок. Автор може використовувати декілька аргументів на користь кожної тези для більшої переконливості обраної тези.

Правила оформлення есе:

Есе виконується на стандартних аркушах формату А4 (210x297) і розміщується на одній стороні аркуша. Тип шрифту – Times New Roman Сут.

Шрифт основного тексту – звичайний, розмір 14; абзац – 1,25; інтервал – 1,5; текст повинен бути відформатованим по ширині й без перенесень.

Кожна сторінка має однакові поля: ліве – 20 мм, праве – 10 мм, верхнє, нижнє – 20 мм. Загальний обсяг есе, виконаного на комп'ютері, – 7-10 сторінок без додатків. Сторінка тексту повинна містити 29-30 рядків.

Усі сторінки роботи послідовно нумерують арабськими цифрами, проставляючи їх у правому верхньому куті (без крапки). Нумерація сторінок починається з титульного листа, на якому цифра «1» не ставиться. Рисунки, таблиці (які розміщені в тексті роботи), список використаних джерел, додатки також включаються до наскрізної нумерації.

При написанні есе необхідно: викладати матеріал грамотно з використанням наукового стилю писемної мови, логічно, послідовно; дотримуватися основних вимог з використання цитат; чітко формулювати думки; узагальнювати результати досліджень. До нього можуть бути додані графіки, діаграми і таблиці, схеми, ілюстрації (кольорові, чорно-білі, ламіновані).

Бібліографічний опис списку використаних джерел:

Необхідно оформляти з урахуванням Національного стандарту України ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання».

Література подається в алфавітному порядку або в порядку посилання в тексті. Наведені в списку використаних джерел друковані праці записують мовою оригіналу і оформляють згідно з вимогами державного стандарту.

Порядок подання та захист індивідуального завдання:

1. Звіт про виконання індивідуального завдання подається у вигляді скріплених аркушів формату А4 (есе) з титульною сторінкою стандартного зразка і внутрішнім наповненням із зазначенням усіх позицій змісту завдання.

2. Індивідуальне завдання подається викладачу, який проводить практичні заняття з даної дисципліни, не пізніше ніж за 2 тижні до семестрового контролю.

3. Оцінка за індивідуальне завдання виставляється на заключному занятті (практичному тощо) з курсу на основі попереднього ознайомлення викладача з його змістом. Можливий захист завдання шляхом усного виступу здобувача під час проведення практичного заняття (до 5 хв.).

Дотримання вимог академічної доброчесності:

Згідно статті 42 Закону України «Про освіту» та «Положення про академічну доброчесність учасників освітнього процесу в Університеті Ушинського» кожний здобувач повинен дотримуватися *академічної доброчесності*.

Академічна доброчесність – це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень.

Дотримання академічної доброчесності при написанні індивідуального завдання передбачає:

- самостійне виконання всіх етапів підготовки та написання навчальної роботи;
- посилення на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей;
- дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права;
- надання достовірної інформації про результати власної навчальної (творчої) діяльності, використані методики досліджень і джерела інформації.

Якщо есе у більшості складається з перефразованих ідей інших авторів без оригінального аналізу чи думок здобувача, вона все одно буде вважатися плагіатом, навіть якщо усі запозичені думки будуть правильно процитовані.

МОДУЛЬ 1. Теорія громадянської освіти та її втілення у політичну

практику

Тема 1.

Демократична держава (7 год.)

Ключові поняття: влада, державна влада, врядування, демократичні процедури, плюралізм, демократична держава, ознаки демократичного режиму, пряма та представницька демократія, вибори, мажоритарна, пропорційна, змішана виборча система, принципи виборчого права, референдум, опозиція.

1. Надайте відповідь на наступні питання:

- Яке значення вибору у житті людини?
- Яка різниця між поняттям «вибір» і поняттям «вибори»?
- Як називається політичний режим, при якому громадяни можуть впливати на вибір політики держави?
-

2. Виконайте наступне завдання:

- Поясніть народне прислів'я «*Бачили очі, що купували – тепер хай хоч повилазять*». Який політичний режим воно характеризує?

3. Проаналізуйте наступні афоризми:

1. Демократія – це не влада більшості, а захист меншості (Альбер Камю).
2. При демократії дурні мають право голосувати, при диктатурі – правити (Бертран Рассел).
3. Демократія – це державний устрій країни, що показує ціну її народу (Віктор Кротов).
4. Демократія не може стати вищою за рівень того людського матеріалу, із якого складені її виборці (Бернард Шоу).
5. Демократія перед тими, хто до неї ставиться серйозно, ставить майже неподоланні проблеми, а для тих, хто її ненавидить, відчиняє майже необмежені можливості (Вацлав Гавел).

6. Головна різниця демократичного режиму від авторитарного полягає в тому, що при останньому народ розраховується за чужі помилки, коли при першому – за свої власні (Олег Смолин).

7. Дійсний патріот – це людина, яка заплатила штраф за неправильну парковку і радіє, що система діє ефективно (Пітер Востгольм).

Рекомендована література.

1. Визначення і вимірювання демократії. За ред. Д. Бітема / Пер. з англ. Львів: Літопис, 2005. 312 с.
2. Демократія: Антологія /Упоряд. О.Проценко. Київ: Смолоскип, 2005. XXVIII+1108 с.
3. Д'юї Джон. Демократія і освіта. Львів: Літопис, 2003. 294 с.
4. Ле Дюк Лоуренс. Учасницька демократія: референдуми у теорії та на практиці / Перекл. з англ. Харків : Центр Освітніх Ініціатив, 2002. 160 с.
5. Основи демократії: Навч. посібник для студентів вищ. навч. закладів / За заг. ред. А. Колодій. Київ : «Ай Бі», 2002. 684 с.
6. Патнам Р.Д. Творення демократії. Київ: Основа, 2001. 302 с.
7. Рагозін М. Вчимося демократії. Уроки громадянської освіти. Донецьк : ООО Донбас, 2000. 150 с.

Тема 2.

Громадянське суспільство (7 год.)

Ключові поняття: громадянське суспільство, соціальна активність, правова держава.

1. Складіть стислий конспект за однією з наступних тем:

1. Функції громадянського суспільства
2. Явище «громадянське суспільство»
3. Роль громадян у становленні й функціонуванні громадянського суспільства.

2. Виконайте завдання:

Низка політологів та соціологів пропонує розділити всі суспільства на три групи: негромадянські, догромадянські та громадянські.

Як ви вважаєте, у чому корінна відмінність цих суспільств?

3. Дискусійні питання.

Чи сформоване громадянське суспільство у сучасній Україні?

Чи існує конфлікт між громадянським суспільством і державою в сучасній Україні?

Рекомендована література.

1. Габермас Ю. Структурні перетворення у сфері відкритості: дослідження категорії «громадянське суспільство» / Пер. з нім. А. Онишко. Львів, 2000. 317 с.
2. Кін Джон. Громадянське суспільство: старі образи, нове бачення /пер. з англ.). Київ: К. І. С., 2000. 191 с.
3. Левенець Ю. А. Держава у просторі громадянського суспільства / НАН України. Інститут політичних і етнонаціональних досліджень. Київ: Освітня книга, 2006. 272 с.
4. Основи демократії: Навч. посібник для студентів вищ. навч. закладів / За заг. ред. А. Колодій. Київ : вид-во «Ай Бі», 2002. 684 с.
5. Пасько І. Т., Пасько Я. І. Громадянське суспільство і національна ідея. (Україна на тлі європейських процесів. Компаративні нариси). Донецьк : ЦГО НАН України, УКЦентр, 1999. 184с.
6. Пасько Я. І. Соціальна держава і громадянське суспільство: співпраця versus протистояння: монографія. Київ : ПАРАПАН, 2008. 270 с.
7. Політична система і громадянське суспільство: європейські і українські реалії: монографія / за ред. А. І. Кудряченка. Київ : НІСД, 2007. 396 с.
8. Фергюсон А. Опыт истории гражданского общества / Пер. с англ. И. И. Мюрберг; Под ред. М. А. Абрамова. Москва : РОССПЭН, 2000. 389 с.
9. Філософія громадянського суспільства в класичних теоріях і некласичних інтерпретаціях: Монографія / А. Карась; Львів. нац. ун-т імені Івана Франка.

Київ – Львів, 2003. 520 с.

10. Якубовський О. П. Державна влада і громадянське суспільство: система взаємодії. Одеса, 2004. 196 с.

Тема 3.

Людина і держава (7 год.)

Ключові поняття: верховенство права, права і свободи людини, позитивні і негативні зобов'язання держави, правосуддя перехідного періоду.

1. Стисло охарактеризуйте у письмовому вигляді наступні вислови:

1. «Моральна держава передбачає в своїх членах державний образ думок, якщо навіть вони вступають в опозицію проти органу держави, проти уряду» /Карл Маркс/.
2. «Правителі смертні – держава вічна» / Публій Корнелій Тацит/
3. «Держава виховує своїх членів тим шляхом, що робить їх членами держави, вона перетворює приватні цілі в загальні, грубий інстинкт – в моральні схильності, природну незалежність – в духовну свободу ...» / Карл Маркс/
4. «Тільки те суспільство, в якому народ користується верховною владою, є справжнє вмістилище свободи, тієї свободи, яка вище всіх благ і яка, не будучи рівної для всіх, не є свобода» / Марк Туллій Цицерон/.
5. Як в людині, так і в державі найважча хвороба починається з голови / Пліній Молодший (Гай Пліній Цецилій)/
6. «Деспотизм царює лише над автоматами. Люди з характером є тільки в вільних країнах» / Гельвецій/.

2. Дискусійне питання:

Чому Ст. 2 Пакту про громадянські і політичні права зобов'язує держави негайно після ратифікації представити ці права всім особам, які знаходяться під юрисдикцією, а Ст. 2 Пакту про економічні, соціальні і культурні права вимагає від держави «вжити в максимальних межах наявних ресурсів заходів для того,

щоб забезпечити поступово повне здійснення визнаних у цьому Пакті права усім належним способом, включаючи, зокрема вжиття законодавчих заходів.

3. Підготуйте список прав і свобод людини.

Визначте, які із зазначених прав і свобод людини відноситься до позитивних, а які до негативних зобов'язань держави.

Рекомендована література.

1. Базове дослідження із застосування правосуддя перехідного періоду в Україні: монографія / за заг. ред. А. П. Буценка, М. М. Гнатовського. Київ : «РУМЕС», 2017. 592 с.
2. Головатий С. Верховенство права. (Книга 1: Верховенство права: від ідеї до доктрини; Книга 2: Верховенство права: від доктрини до принципу; Книга 3: Верховенство права: український досвід). Київ : Фенікс, 2006. XLVII-LV
3. Зайчук О. В., О. Н. Міщенко. Теорія держави і права. Академічний курс: Підручник. Київ : Юрінком Інтер, 2006.
4. Семенюк О. Правосуддя перехідного періоду. URL : <http://khpg.org/index.php?id=1451402979>
5. Теорія держави і права: Навчальні матеріали. URL : http://pidruchniki.com/70711/pravo/verhovenstvo_prava
6. Теорія держави і права: підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл./ О.В. Петришин, С.П. Погребняк, В.С. Смородинський та ін.; за ред. Петришина О. В. Харків : Право, 2014. 368 с.

Тема 4.

Я – Людина. Самоідентифікація (7 год.)

Ключові поняття: людина, сенс людського життя, особистість, індивід, індивідуальність, свобода, відповідальність, особиста гідність, совість, ідентичність.

1. Надайте відповідь на наступні питання:

1. Навіщо потрібна ідентичність?
2. Як ідентичність проявляється?
3. Які є способи формування ідентичності?
4. Як пов'язані біографія особистості та ідентифікація як конструювання ідентичності?
5. У чому полягає відмінність між поняттями «ідентифікація» та «самоідентифікація» особистості?
6. Як проявляється етнокультурний чинник у процесі ідентифікації населення України?
7. У чому сутність соціологічного підходу до визначення ідентифікації особистості?
8. У чому полягає сутність тесту Куна-Макпартленда «Хто Я»? За бажанням, знайдіть в Інтернеті цей тест і пройдіть його.
9. Опишіть способи розв'язання індивідом проблеми ідентичності.
10. Які зміни громадянської ідентифікації населення України відбулися з часів проголошення незалежності?
11. Як люди визначають свою національну ідентичність?
12. Що є головною ознакою національної ідентичності?

2. Виконайте завдання:

Визначте джерела ідентичності.

3. Темі доповідей:

1. Відхилення традицій від стабільної культурної основи.
2. Зміна і подолання традиційних зразків гендерних ролей.
3. Дезінтеграція національної держави як прояву мовної, географічної та культурної ідентичності.

Рекомендована література.

1. Антонова Н. В., Белоусова В. В. Самоопределение как механизм развития идентичности. Педагогика и психология образования. 2011. № 2. URL : <http://cyberleninka.ru/article/n/samooopredelenie-kak-mehanizm-razvitiya-identichnosti> (дата обращения: 09.01.2018).

2. Бауман Зигмунт. Индивидуализированное общество [Текст] / ред. пер. с англ. В. Л. Иноземцев; Центр исследований постиндустриального общества, Журнал «Свободная мысль». Москва: Логос, 2002. 326 с. Альтернативное название : The Individualized Society/ Zygmunt Bauman.

3. Бродель Фернан. Ідентичність Франції. Кн. 1: Простір та історія. 2013. 367, [16] с. : іл.

4. Бродель Фернан .Ідентичність Франції. Кн. 2: Люди і речі. 2014. 228 с.

5. Гавел Вацлав. Сила безсилив. URL : <https://zbruc.eu/node/56982>

6. Гібернау М. Ідентичність націй. Київ, 2012. 303 с.

7. Єгупов М. В. Ідентичність як атрибут людини і суспільства : автореф. дис. ... канд. філос. наук : 09.00.03. Київ, 2015. 20 с.

8. Злоказов К.В. Современные модели развития идентичности личности (в контексте эриксоновской традиции). Педагогическое образование в России. 2015. № 11. С. 99–108.

9. Калуга В. Ф. Ідентичність та самоідентичність як соціокультурні феномени суспільного буття людини: гендерні та екзистенціальні виміри: автореф. дис. ... д-ра філос. наук : 09.00.03 / Нац. акад. пед. наук України, Ін-т вищої освіти. Київ, 2016. 40 с.

10. Кожевникова М.Н. Curriculum и идентичность. Доклад на «Днях філософії». 2011. URL : <http://mk-site.spb.ru/philosophy-education/philosophy-education/174/>

11. Козловець М. А. Феномен національної ідентичності: виклики глобалізації: Монографія. Житомир: Вид-во ЖДУ імені Івана Франка, 2009. 558 с.

12. Литвинчук О. В. Ідентичність як проблема маргінального індивіда: соціально-філософський аналіз : автореф. дис. ... канд. філос. наук : 09.00.03; НПУ імені М. П. Драгоманова. Київ, 2014. 20 с.

13. Лукомська С. О. Поняття «ідентичність» й «автентичність» у сучасній зарубіжній психології. Збірник наукових праць. психологічні науки. Вип. 2 (109). 2013. С. 126–129.
14. Люббе Г. Историческая идентичность. Вопросы философии, 1994. № 4. С. 108–113.
15. Макеев С. А. Социальные идентификации и идентичности [Текст]; Ин-т социологии НАН Украины. Киев: [б. и.], 1996. 186 с.
16. Нагорна Л. П. Соціокультурна ідентичність: пастки ціннісних розмежувань. Київ : ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2011. 272 с.
17. Павленко В. Н. Представления о соотношении социальной и личностной идентичности в современной западной психологии. Вопросы психологии, 2000. № 1. С. 135–141.
18. Рахманов О. А. Соціалізація та ідентифікація особистості у суспільстві: навч.-метод. комплекс; Державний ВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана». Київ : КНЕУ, 2017. 27 с.
19. Рыбалка В. В. Теории личности в отечественной философии, психологии и педагогике: Пособие. Житомир : Изд-во ЖГУ им. И. Франко, 2015. 872 с.
20. Скиба Е. К. Ідентичність у сучасному просторі : монографія. Вінниця : Нілан-ЛТД, 2017. 169 с.
21. Степико М. Т. Українська ідентичність: феномен і засади формування : монографія. Київ : НІСД, 2011. 336 с.
22. Українське студентство у пошуках ідентичності: монографія / За ред. В. Л. Арбеніної, Л. Г. Сокурянської. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2012. 520 с.
23. Хантингтон С. Кто мы? [Текст] : вызовы американской национальной идентичности; [перевод с английского А. Башкирова]. Москва : АСТ, 2018. 534 с.
24. Хантингтон С. Кто мы? Вызовы американской национальной идентичности. Москва, 2008. 635, [2] с.
25. Эриксон Э. Идентичность: юность и кризис Учебное пособие. Москва, 2006. 341 с.

26. Jaromowic M. Self-We-Others schemata and social identifications. In: S. Worchel, J.F. Morales, D. Paez, J. Deschamps (Eds), Social identity: International perspective. New York, NY: Sage, 1998. pp. 44–52.

Тема 5.

Соціалізація особистості (7 год.)

Ключові поняття: суспільство, соціальна структура, соціальна група, суспільні відносини, сім'я, соціалізація, молодіжні субкультури.

1. Темы для написання есе:

1. Механізми соціалізації
2. Проблеми соціалізації молоді в Україні
3. Соціальний капітал і основні форми соціальності
4. Основні етапи соціалізації особистості

2. Дайте відповіді на наступні питання:

1. Що таке соціалізація особистості? Сформулюйте своє бачення цього поняття.
2. Що називають соціальним капіталом? Як його можна вимірювати?
3. Назвіть основні форми соціальності. Які є сучасні форми соціальності?
4. Охарактеризуйте власний студентський/шкільний колектив за допомогою понять «соціалізація особистості» та «соціальний капітал».
5. Розкрийте значення поняття «соціалізація особистості». Чи здатна особистість самостійно визначати форми і зміст власної соціалізації?
6. Які існують механізми соціалізації особистості?
7. Які труднощі зазнають сучасні молоді люди в процесі соціалізації в ринковому середовищі? Як ці труднощі потрібно переборювати?
8. Охарактеризуйте соціальний капітал вашого студентського колективу.

9. Розкрийте зміст процесу ідентифікації особистості як механізму її соціалізації. Наскільки важливим є для Вас процес особистісної ідентифікації? Яка тривалість процесу ідентифікації?

10.Що таке первинна і вторинна соціалізація? Яку роль відіграють механізми ідентифікації у первинній соціалізації?

11.Як стосунки у сім'ї між батьками і дитиною впливають на соціалізацію індивіда?

12.Як сімейні умови виховання формують політичні погляди людей?

13.Як співвідноситься із процесом соціалізації поняття «покоління». Які Ви знаєте назви поколінь? До якого покоління Ви віднесли б себе (чи як назвали б своє покоління)?

14.Як впливають історичні події на процес соціалізації?

15.Що таке територіальна громада? Це те, що вже є, чи те, що ще потрібно створити?

16.Громада – це простий перелік мешканців одного населеного пункту (як у виборчих бюлетенях) чи це велика група осіб із притаманними лише їм певними особливостями?

3. Робота з першоджерелами:

Складіть конспект статті французького психолога Ж. Піаже «Соціалізація особистості». Визначте ключові поняття. Напишіть мету цієї статті та основні наукові завдання.

Рекомендована література.

1. Вітренко Ю. Если мы такие образованные, то почему такие бедные? Реформирование системы образования: взгляд экономиста. «Дзеркало тижня. Україна» № 3, 28 січня 2011 р.

2. Доповідь МОП «Гідна праця: профіль України». URL : http://www.fpsu.org.ua/images/urainienne_lr.pdf

3. Економічна соціалізація молоді: соціально-психологічний аспект: монографія / заг. ред. В. В. Москаленко. Київ, 2008. 336 с.

4. Закон України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» від 05.02.1993 р. № 2998-ХІІ. Остання редакція від 01.01.2017, підстава 1774-19.

5. Москаленко В. В., Шайгородський Ю. Ж., Міщенко О. О. Економічна культура особистості: соціально-психологічний аспект: монографія. Київ : Центр соціальних комунікацій, 2012. 348 с.

6. Надрага В. Як працевлаштувати «втрачене покоління»? Дзеркало тижня. Україна. 2011, 26 серпня. № 30. URL : [<http://zn.ua/articles/86778>]

7. Проблеми соціалізації молоді в Україні. Аналітична записка (Національний інститут стратегічних досліджень при Президентові України). 19.02.2012 (Відділ глобалістики та безпекових стратегій).

8. Радул В. В. Соціалізація особистості : навч. посібник; Кіровогр. держ. пед. ун-т ім. В. Винниченка. Кіровоград, 2010. 182 с.

9. Рахманов О. А. Соціалізація та ідентифікація особистості у суспільстві: навч.-метод. комплекс; Держ. ВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана». Київ : КНЕУ, 2017. 40 с.

10. Тищенко, Ю. А. Громадянське суспільство в Україні та «політика ідентичності» Ю. Тищенко, С. Горобчишина ; Укр. незалеж. центр політ. досліджень. Київ : [Агентство «Україна»], 2010. 76 с.

11. Шамянов Р.М. Социализация личности: системно-диахронический поход. Психологические исследования, 2013. № 6(27). URL : <http://psystudy.ru/index.php/num/2013v6n27/782-shamionov27.html>

Тема 6.

Людська гідність і права людини (7 год.)

Ключові поняття: гідність, людська гідність, особиста гідність, рівність, універсальність, невід'ємність, неподільність, недискримінація.

1. Напишіть, як Ви розумієте наступні вислови:

1. «Той, хто пожертвував свободою заради безпеки, не заслуговує ні свободи, ні безпеки» / Бенджамін Франклін/
2. «Влада – це борг; свобода – відповідальність» /Марія фон Ебнер-Ешенбах/
3. «Свободу симулювати не можна» / Станіслав ЄжиЛец/
4. «Свободи хочуть все. Але, так здається, тільки з боку. Насправді ж в глибині душі свободи не хоче ніхто. Свобода подібна гірського повітря. Для слабких вона нестерпна» /Рюноске Акутагава/
5. «Крила – свобода, тільки коли розкриті в польоті, за спиною вони – тягар /Марина Цветаєва/
6. «Свобода означає відповідальність. Ось чому більшість людей боїться її / Шоу Бернارد/.
8. «Свобода ніколи не виходить від уряду. Свобода завжди виходить від його підданих ... Історія свободи – це історія обмеження урядової влади, а не її зростання /Томас Вудро Вільсон/.

2. Теми для написання есе:

- 1.Кожна людина має право на..... / життя та інше. Оберіть за власним бажанням/.

3. Створіть стислий конспект за однією з тем:

1. Принцип рівності перед законом;
2. Принцип рівності перед судом;
3. Принцип рівності прав і свобод людини і громадянина;
4. Принцип рівності обов'язків людини і громадянина.

Рекомендована література.

1. Новицкий М. Что такое права человека? URL : <http://osvita.khpg.org/index.php?id= 1070823914>

2. Пилипко Ю. «Людська гідність» як принцип приватного права. URL : http://vjhr.sk/archive/2016_1_2/26.pdf
3. Теорія держави і права. Академічний курс : Підручник / За ред. О. В. Зайчука, Н. М. Оніщенко. Київ : Юрінком Інтер, 2006. 688 с.
4. Що таке права людини? URL : <http://osvita.khpg.org/index.php?id=1107506494>

Тема 7.

Механізми захисту прав людини (7 год.)

Ключові поняття: порушення прав людини, стандарти захисту прав людини, механізми захисту прав людини.

1. Дайте характеристику та визначте мету:

1. Генеральна Асамблея ООН
2. Рада Безпеки
3. Економічна і Соціальна Рада (ЕКОСОП)
4. Рада ООН з прав людини
5. Комітет ООН з прав людини
6. Комітет ООН проти тортур
7. Комітет ООН з ліквідації расової дискримінації
8. Управління Верховного комісара ООН з прав людини (УВКПЛ)

2. Складіть стислий конспект за однією з тем:

1. Гарантії прав і свобод людини
2. Міжнародні стандарти прав людини
3. Міжнародні світові механізми захисту прав і свобод людини

3. Виконайте завдання:

Визначте один з органів держави, який відповідає за захист прав і свобод людини і поясніть, яким чином цей орган проводить свою діяльність в зазначеній сфері.

Рекомендована література.

1. Новицкий М. Что такое права человека? URL : <http://osvita.khpg.org/index.php?id=1070823914>
2. Пилипко Ю. «Людська гідність» як принцип приватного права. URL : http://vjhr.sk/archive/2016_1_2/26.pdf
3. Теорія держави і права. Академічний курс: Підручник / За ред. О. В. Зайчука, Н. М. Оніщенко. Київ : Юрінком Інтер, 2006. 688 с.
4. Що таке права людини? URL : <http://osvita.khpg.org/index.php?id=1107506494>

Тема 8.

Інтеграція та глобалізація (7 год.)

Ключові поняття: інтеграція, глобалізація, європейська інтеграція, міграційні процеси, внутрішня міграція, еміграція, переміщені особи.

1. Використовуючи офіційний документ ЄС «Метод «займи позицію», проаналізуйте принципи побудови організації, представництво різних країн, стосунки з іншими організаціями та сусідами, зокрема Україною.

2. Дискусійне питання:

Чи потрібно Україні прагнути вступити до ЄС в сучасних умовах? Чому? Обґрунтуйте свою позицію.

3. Темы рефератів:

1. Витоки виникнення та особливості процесу європейської інтеграції.

2. Міграційні процеси та їх наслідки для світового правового простору.
3. Вплив глобалізаційних процесів на економіку, культуру, довкілля, людину.
4. Глобальні проблеми сучасності
5. Поняття інтеграції та глобалізації: їх взаємовпливовість .
6. Революція у засобах комунікацій та її наслідки для людства.

Рекомендована література.

1. Ажнюк М.О. Основи економічної теорії: навч. посібник. Ужгород: Гражда, 2005. 204 с.
2. Корецький М. Х. Державне регулювання аграрної сфери у ринковій економіці : Монографія. Київ : Вид-во УАДУ, 2002. 260 с.
3. Зовнішньоекономічна діяльність АПК України: стан, стратегія і тактика. Київ : ЗАТ «НІЧЛАВА», 2000. 252 с.
4. Кузубов М. В. Аналіз і оцінка ситуації на ринку агропродовольчих товарів. Економіка АПК. 2002. № 6. С. 88–92.
5. Кьостнер У. Основи аналізу аграрного ринку. Наук. ред. пер. О. Нів'євський. Київ : Видавництво АДЕФ-Україна, 2012. 486 с.
6. Шпиг Ю. М. Формування та розвиток інтегрованих структур: особливості, переваги, проблеми розвитку. «Вісник Сумського національного аграрного університету». 2013. № 5 (56). С. 39–42.
7. Муравйов В. Юридична природа порядку денного асоціації між Україною та Європейським Союзом. Віче. 2012. № 8. С. 16–21.

Тема 9.

Міжнародні відносини та міжнародне право (7 год.)

Ключові слова і поняття: міжнародні відносини; місце України в системі міжнародних відносин; особливості міжнародного права; захоплення Криму Росією – порушення міжнародного права; міжнародне гуманітарне право; військовий конфлікт на Донбасі за участі Росії – порушення міжнародного

гуманітарного права щодо мирного населення; урядові і неурядові міжнародні організації; НАТО.

1. Складіть конспект за темами:

1. Міжнародне право – це...
2. Функції міжнародного права в сучасному вимірі.
3. Міжнародне гуманітарне право (МГП) – це...
4. Співпраця з НАТО в українському контексті

2. Напишіть реферат за темою:

Програми НАТО «Удосконалення військової освіти» та її значення для сучасного світового порядку.

Рекомендована література.

1. Антонович М. Міжнародне право : навч. посібник. Київ : Юрінком Інтер, 2011. 384 с.
2. Бебик В. М. Сучасна глобалістика: провідні концепції і модерна практика : навч. посібник. Київ, 2006. 208 с.
3. Вовк Р. В. Моделювання міжнародних відносин : навч. посібник. Київ : Знання, 2012. 246 с.
4. Дещинський Л. Є. Міжнародні відносини України: історія і сучасність. 3-тє вид. Львів : Бескид Біт, 2016.
5. Донеллі Д. Права людини у міжнародній політиці / пер. з англ. Т. Завалій. Львів : Кальварія, 2004. 280 с.
6. Зовнішня політика України в умовах глобалізації. Анотована історична хроніка міжнародних відносин (1991–2003) / відп. ред. С. В. Віднянський. Київ : Генеза, 2004. 616 с.

7. Мальський М. З. Теорія міжнародних відносин : підручник. 3-тє вид., переробл. і допов. Київ : Знання, 2007. 461 с.
8. Міжнародні відносини та зовнішня політика, 1980–2000 роки. Київ : Либідь, 2001. 621 с.
9. Політологія: підручник /за ред. М. П. Требіна. Харків : Право, 2013. 416 с.
10. Тимченко Л. Д. Міжнародне право : підручник. Київ : Знання, 2012. 631 с.
11. Цыганков П. А. Теория международных отношений: учеб. Пособие. Москва : Гардарики, 2002. 590 с.
13. Чекаленко Л. Зовнішня політика України : підручник. Київ: Кондор, 2011. 290 с.

Тема 10.

Взаємодія громадян і держави в досягненні суспільного добробуту(7 год.)

Ключові слова і поняття: економіка, потреби, економічні інтереси, блага, суспільні блага, суспільне виробництво, фактори виробництва, фази виробництва – безпосередньо виробництво, розподіл, обмін та споживання, суспільний добробут, економічні суб'єкти.

1. Сформулювати поняття «економіка» та запропонувати аргументи щодо її важливості для кожного члена суспільства.

2. Як ви розумієте наступні вислови:

1. «У потреб немає вихідних» (Р. Бертон).
2. «У випадку стикання мотивів, вибір завжди відбувається в сторону сильнішого мотиву» (Н. О. Лоській).
3. «Оскільки бажання людини частіш за все ненаситні, вони хочуть мати в величезній кількості не тільки речі корисні і необхідні, а і приємні безглузді речі»(Ж. Боден).

4. «Бажання – міра цінності» (Грасіан-і-Моралес Бальтасар).
5. «Дайте людині все, що вона бажає, і в ту ж мить вона відчує, що це все не є все» (І. Кант).
6. «Виконання однієї потреби вимагає відмови від іншого бажання» (Н. О. Лоській).
7. «Чим більше нам дано, тим більше ми бажаємо» (Б. Сенека).
8. «Якби людина не бажала, то і не було б людини. Причина будь-якої діяльності є потреба» (Н. О. Лоській).
9. «Вдячність Богу за те, що я завжди бажаю більшого, ніж можу досягти» (Мікеланджело)

3. Темати для написання рефератів:

1. Економічні суб'єкти та їх взаємодія в економіці
2. Ресурси та їх обмеженість. Проблема економічного вибору.
3. Ресурсозбереження як ефективний спосіб господарювання. Охорона навколишнього середовища.
4. Сутність, цілі і складові сталого розвитку.
5. Соціальна держава: її основні ознаки та значення.
6. Характерні риси ринкової економіки.
7. Переваги ринкової економіки
8. Функції держави в ринковій економіці.

Рекомендована література.

1. Всі уроки. URL : <http://subject.com.ua/lesson/economic/10klas/5.html>
2. Гузь М. М. Аналіз показників економічного та суспільного добробуту населення. Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. 2012. Вип. 36. С. 66–74. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/pprbsu_2012_36_9
3. Економічна теорія : Підручник / за ред. В. Д. Базилевича; Київ. нац. ун-т імені Тараса Шевченка. 9-те вид., доповн. Київ : Знання, 2014. 710 с.

4. Економічна теорія: Практикум для студентів неекономічних спеціальностей: Навчальний посібник / Базилевич В. Д., Гражевська Н. І., Трохименко В. І. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2016. 160 с.
5. Індекс людського розвитку. URL : [https://uk.wikipedia.org/wiki/Індекс людського розвитку](https://uk.wikipedia.org/wiki/Індекс_людського_розвитку).
6. Крупська Л. П. Методичний посібник для роботи з підручником «Моя економіка». Київ, 2005. 216 с.
7. Освітній портал «Педагогічна преса».URL : <http://lib.pedpresa.ua/3034-tema-vyrobnytstvo-ta-produkt-ekonomichnoji-diyalnosti.html>
8. Радіонова І. Ф. Економіка (профільний рівень). Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2012. 256 с.
9. Радіонова І. Ф. Економіка. 11 клас: рівень стандарту, академічний рівень : Підручник. Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2011. 176 с.
10. Семененко В. М. Економічна теорія. Політекономія : Навч. посібник, Київ, 2011. 428 с.

ПЕРЕЛІК ЗАПИТАНЬ ДО ЗАЛІКУ

1. Ідентичність. Сутність, основні характеристики, види.
2. Ціннісні орієнтири – основа життєвого вибору та успішної самореалізації особистості.
3. Права людини. Їх класифікація.
4. Зв'язок між людською гідністю та правами людини.
5. Соціалізація особистості. Форми та типи.
6. Людська гідність і права людини.
7. Еволюція прав людини.
8. Людина і держава.
9. Поняття прав дитини.
10. Механізми захисту прав людини і прав дитини.
11. Поняття гендерної рівності.

12. Поняття дискримінації. Основні її форми та прояви в сучасному політико-правовому просторі
13. Роль політичних партій та громадських організацій у розвитку демократії.
14. Умови та форми активної громадської участі у житті суспільства.
15. Роль громади в житті людини, суспільства, й держави.
16. Громадянське суспільство та його роль у правовій державі.
17. Лобізм. Захист власних інтересів.
18. Шкільна громада та її значення
19. Принципи та цінності учнівського самоврядування. Моделі учнівського самоврядування.
20. Дитячі й молодіжні громадську об'єднання.
21. Домашнє господарство: власник і споживач.
22. Сутність та види підприємництва.
23. Вплив глобалізаційних процесів на економіку, культуру, довкілля, людину.
24. Сучасні міжнародні відносини.
25. Співпраця в Європі та світі.
26. Процес Європейської інтеграції.
27. Європейський вектор розвитку України.
28. Основні форми сучасної демократії.
29. Принципи виборчого права.
30. Законодавча, виконавча та судова влада в демократичних країнах.
31. Поняття та функції громадянського суспільства.
32. Структура конституційного законодавства.
33. Функції і принципи конституційного права.
34. Права і свободи людини та відповідальність держави за їх дотримання, гарантування та захист.
35. Громадянська участь у житті суспільства.
36. Комунікація, інформація, мас-медіа.
37. Медіа і демократія. Свобода, етика і відповідальність.

38. Протидія маніпуляціям мас-медіа як прояв активності громадянського суспільства.
39. Міжнародні відносини та міжнародне право в сучасному вимірі.
40. Основні компетентності: знання та їх критичне розуміння, уміння і навички, цінності і ставлення.
41. Формування громадянської компетентності.
42. Конституційні правовідносини
43. Соціокультурна багатоманітність.
44. Значення комунікації в житті людини й суспільства.
45. Вербальна й невербальна комунікація. Загальні та особливі риси та значення в сучасному суспільстві.

10. Рекомендована література

Базова

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996. № 254к/96-ВР. Офіційний вісник України. 2010. № 72/1. Ст. 2598.
2. Закон України «Про громадські об'єднання». Відомості Верховної Ради України. 2013. № 1.
3. Міжнародний пакт про громадянські права: позиція держави та погляд громадянського суспільства [Текст]. Київ : Істина, 2007. 240 с.
4. Арабаджієв Д. Вплив громадських організацій на сучасне українське політичне поле [Текст]. Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень імені І. Ф. Кураса НАН України. 2013. Вип. 6 (68). С. 233–241.
5. Бакка Т. В., Мелешенко Т. В. Громадянська освіта та методика її навчання : Підручник для студентів педагогічних закладів. Київ : УОВЦ «Оріон», 2019. 320 с.
6. Влада і суспільство: діалог через громадські ради [Текст]: монографія / Ю. Ж. Шайгородський, Т. С. Андрійчук, А. Я. Дідух та ін.; За заг. ред. Ю. Ж. Шайгородського. Київ : Паливода А. В., 2011. 148 с.
7. Грик М. А. Щодо співвідношення категорій «громадянське суспільство» та «громадськість» у державному управлінні [Текст]. Інвестиції: практика та досвід, 2010. № 21. С. 98–101.
8. Громадянське суспільство України: сучасний стан і перспективи впровадження європейських стандартів взаємодії з державою [Текст]: збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції, 12 грудня 2013 р., м. Київ / Упоряд. : В. М. Яблонський, О. А. Корнієвський, П. Ф. Вознюк. Київ : НІСД, 2014. 192 с.
9. Державна політика сприяння розвитку громадянського суспільства. Методичні рекомендації / А. О. Красносільська, М. В. Лациба,

А. В. Волошина, В. О. Купрій, Н. М. Чермошенцева, О. Л. Ващук. Київ: Агентство «Україна», 2013. 180 с.

10. Держава, влада та громадянське суспільство у документах політичних партій України (кінець 1980-х – поч. ХХІ ст.) [Текст] / Упорядн.: Т. А. Бевз, Д. В. Веденєєв, П. П. Гай-Нижник та ін.; Керівник проекту М. С. Кармазіна. Київ : Ін-т політичних і етнонаціональних досліджень імені І. Ф. Кураса, 2011. 808 с.

11. Держава і громадянське суспільство в Україні: пошук концепції співпраці [Текст]: аналітична доповідь / За ред. О. М. Майбороди. Київ : ІПіЕНД імені І. Ф. Кураса НАН України, 2013. 376 с.

12. Ковальчук В. Громадянське суспільство та його правосвідомість як основа формування легітимної влади [Текст]. Право України, 2014. № 4. С. 91–98.

13. Колодій А. Громадянське суспільство: доктрина та вітчизняна практика [Текст]. Право України, 2013. № 9. С. 270–288.

14. Колодій А. Громадянське суспільство: ознаки, структурні елементи, співвідношення із державою [Текст]. Право України, 2014. № 4. С. 9–16.

15. Корнієвський О. А. Громадянське суспільство в Україні: основні етапи інституціоналізації :[Текст]. Стратегічні пріоритети, 2012. № 4 (25). С. 68–73.

16. Медведчук В. Громадянське суспільство як фундаментальна основа демократичного розвитку України [Текст] Право України, 2014. № 4. С. 26–35.

17. Оцінка процесів інтеграції України в ЄС і НАТО: моделі діалогу органів влади з суб'єктами громадянського суспільства [Текст]: науково-інформаційний збірник. Вип.18 / За ред. В. П. Горбуліна. Київ : ДП НВЦ «Євроатлантикіформ», 2006. 419 с.

18. Про стан розвитку громадського суспільства в Україні [Текст]: аналітична доповідь / А. В. Єрмолаєв, Д. М. Горєлов, О. А. Корнієвський та ін. Київ : НІСД, 2012. 48 с.

19. Розвиток взаємодії держави і громадянського суспільства в контексті впровадження європейських принципів належного врядування [Текст] : збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції (12 грудня 2012 р., м. Київ) / Упоряд. : В. М. Яблонський, О. А. Корнієвський, П. Ф. Вознюк. Київ : НІСД, 2013. 504 с.
20. Скрипнюк В. Громадянське суспільство і система державної влади в Україні: проблеми взаємодії у сучасних умовах [Текст]. Право України, 2014. № 4. С. 81–90
21. Стеценко С. Громадянське суспільство та соціальна держава: проблеми взаємодії [Текст]. Право України, 2014. № 4. С. 71–80.
22. Участь громадськості у законодавчому процесі: проблеми та шляхи підвищення ефективності [Текст]. Часопис, 2008. № 1. С. 33–47.
23. Формування громадянського суспільства в Україні: стан, проблеми, перспективи: Зб. наук. праць УАДУ при Президентові України / Кол. авт.; за заг. ред. В. І. Лугового, В. М. Князева. Київ : Вид-во УАДУ, 2001. 252 с.
24. Чувардинський О. Громадянське суспільство в Україні: історичні корені [Текст]. Політичний менеджмент, 2008. № 1. С. 158–164
25. Формування громадянського суспільства в Україні: стан, проблеми, перспективи: Зб. наук. праць УАДУ при Президентові України / Кол. авт.; за заг. ред. В. І. Лугового, В. М. Князева. Київ : Вид-во УАДУ, 2001. 252 с.
26. Ярмиш О. Громадянське суспільство і злочинність [Текст]. Право України, 2014. № 4. С. 134–140.

Додаткова література

1. Наумкіна С.М. Викладання суспільно-політичних дисциплін як гостра потреба часу. Актуальні питання методики викладання суспільних та гуманітарних дисциплін в умовах розбудови сучасної школи. VI Всеукраїнська науково-практична конференція. 28–29 вересня 2019 р., м. Суми. Суми, 2019. С 46–49.

2. Наумкіна С. М. Политкультура как основа развития современного общества. Актуальні проблеми філології і професійної підготовки фахівців у полікультурному просторі: Міжнародний журнал. Харбін : Харбінський інженерний ун-т; Одеса : ПНПУ імені К. Д. Ушинського, 2018. С. 65–68 (всього 150 с.).
3. Наумкіна С. М. Нові підходи до розвитку вищої освіти в Україні в контексті європейських стандартів: відповідність чи суперечливість? Проблеми та перспективи розвитку вищої школи та економіки в ХХІ столітті : Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 22–23 жовтня 2015 р., м. Рівне. Рівне, 2015. С. 97–103
4. Наумкіна С. М. Світова освітня парадигма: модернізація політико-правового і культурного простору. Політико-правові, соціально-гуманітарні та економічні детермінанти підготовки педагогічних кадрів для сфери освіти. III Міжнародний конгрес «Глобальні виклики педагогічної освіти в університетському просторі, 18–21 травня 2017 року. До 200-річчя Університету Ушинського. Одеса, 2017.
5. Наумкіна С. М. Реформа в галузі вищої освіти в контексті національних інтересів України. Освіта та соціалізація особистості. III Всеукраїнська наукова конференція 13 травня 2016 року. Одеса – Дніпропетровськ, 2016. С. 31–34.
6. Naumkina S. Modern tendencies of the Ukrainian education under the conditions of transformational processes in society. Quality education Revisiting the issue of future teachers' political culture formation. Science and Education. 2017. Issue 8. P. 83–86.

ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ

1. Довідково-інформаційні видання з громадянської освіти (енциклопедії).
2. Електроні бази рефератів і наукових доповідей з актуальних проблем громадянської освіти на інформаційних носіях.
3. Рада Європи. URL : <http://www.coe.int/en/>

4. Офіс Ради Європи в Україні. URL : <https://www.coe.int/uk/web/kyiv>
5. ООН. URL : <http://www.un.org/en/index.html>
6. Офіс ООН в Україні. URL : <http://www.un.org.ua/en/>
7. ЮНЕСКО. URL : <http://en.unesco.org/>
8. ЮНІСЕФ. URL : <https://www.unicef.org/>
9. Представництво ЮНІСЕФ в Україні. URL : <https://www.unicef.org/ukraine/ukr/>
10. Організація з безпеки та співробітництва у Європі (ОБСЄ). URL : <http://www.osce.org/>
11. Бюро демократичних інститутів та прав людини (БДІПЛ ОБСЄ). URL : <http://www.osce.org/odihr>
12. Координатор проектів ОБСЄ в Україні. URL : <http://www.osce.org/uk/project-coordinator-in-ukraine>